

Isälle kiintiöidyn vanhempainvapaan käyttö ja sen taustatekijät

ANNELI MIETTINEN & MIIA SAARIKALLIO-TORP

Isälle osoitettuja vanhempainvapaakiintiöitä on pidetty tehokkaana keinona lisätä isien vapaiden käyttöä. Isän vanhempainvapaisiin tehdyt uudistukset ovatkin kasvattaneet kiintiötä käyttävien isien osuutta Suomessa. Tästä huolimatta vain 45 prosenttia suomalaisista käyttää kiintiövapaata. Artikkelissa tarkastellaan isän vanhempainvapaiden käytön kehitystä ja kiintiövapaan käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Sukupuolten tasa-arvon lisääminen sekä ansioyössä että lasten hoivassa on ollut viime vuosikymmenten keskeinen tavoite perhevapaita koskevissa uudistuksissa Suomessa. Isien osallistumista lasten hoitoon ja perhevapaiden pitämiseen on yritetty edistää lisäämällä vanhempainvapaisiin vain isän käyttöön osoitettuja vapaajaksoja. Isän itsenäiseen hoivavastuuseen kannustavilla vapailta on pyritty toisaalta nopeuttamaan äitien paluuta työmarkkinoille, toisaalta tukemaan isien vanhemmuutta.

Isät saivat Suomessa oman kiintiönsä vanhempainvapaista vuonna 2003, viimeisimpänä Pohjoismaista (Tanskassa ei ole käytössä isille erikseen osoitettua vanhempainvapaajaksoa). Kyse ei ensivaiheessa kuitenkaan ollut täysin itsenäisestä isän jaksosta, sillä isän vapaan pitäminen oli sidottu vanhempainvapaan jakamiseen vanhempien kesken. Isällä oli mahdollisuus saada kaksi viikkoa ”bonusvapaata”, mikäli hän piti viimeiset kaksi viikkoa vanhempainvapaasta, jonka jakamisesta vanhemmat neuvottelevat keskenään (Haataja 2016; Saarikallio-Torp & Haataja 2016). Vasta vuonna 2013 isät saivat täysin itsenäisen oikeuden isän kiintiövapaaseen, kun kytkös vanhempainvapaan jakamisen ja isän kiintiövapaan käytön välillä purettiin.

Vanhempainvapaisiin rakennetut kiintiöt muodostavat vahvan instrumentin sukupuolten tasavertaisen aseman edistämässä. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että isille kiintiöidyt vanhempainvapaajaksot ovat olleet tehokas keino isien osallistumisen lisäämiseksi perhevapaiden pitämisessä niin Suomessa kuin muuallakin (Duvander & Johansson 2012; Haas & Rostgaard 2011; Hämäläinen & Takala 2007; Saarikallio-Torp & Haataja 2016). Silti suuri joukko isä ei käytä isille suunnattuja vapaita lainkaan. 2010-luvulle tultaessa vain alle kolmasosa isistä oli käyttänyt isälle kiintiöityä vanhempainvapaajaksoa (Saarikallio-Torp & Haataja 2016). Isien vanhempainvapaiden käytöstä vuoden 2013 uudistuksen jälkeen ei toistaiseksi ole ollut tutkimustietoa saatavilla.

Epäselvää on myöskin se, ketkä tai minkälaiset perheet hyötyvät uudistuksista. Isän vapaiden käyttö näyttää olevan vahvasti yhteydessä sosioekonomisiin taustatekijöihin: korkeammin koulutetut tai toimihenkilöammateissa toimivat isät ovat tutkimusten perusteella tarttuneet isille suunnattujen vapaiden käyttöön muita herkemmin, ja vastavasti isien vapaiden käyttö on ollut harvinaisempaa alempiin sosiaaliluokkiin kuuluvien perheiden talouksissa (Geisler & Kreyenfeld 2019; Haas ym. 2002; Lammi-Taskula 2008; Lappegård 2008; Reich 2011; Saarikallio-Torp & Haataja 2016).

Politiikkakeinot, jotka pyrkivät rakentamaan symmetristä vanhemmuutta isille ja äideille, voivat törmätä käytännöllisten esteiden ohella myös asenteellisiin esteisiin. Isien perhevapaaratkaisut riippuvat myös niistä kulttuurisista odotuksista ja malleista, jotka ohjaavat isien (ja äitien) valintoja palkkatyön ja lastenhoidon välillä. Äitien palkkatyöhön osallistumista kannustavan asenneilmapiirin rinnalla Suomessa vallitsee näkemys (äidin tarjoaman) kotihoidon ylivertaisesta paremmuudesta alle 3-vuotiaan lapsen hoitomuotona päivähoitoon verrattuna, mikä luo reunaehdot ja isien osallistumiselle (ks. mm. Närvi 2014; Repo 2012.) Vaikka isät näkevät nykyisin yhä useammin hoivan kuuluvan osaksi vastuullista isyyttä, lapsen tulo ”palauttaa” usein perinteisen työnjaon sukupuolten välille (Eerola 2015; Miettinen & Rotkirch 2012).

Tarkastelemme tässä artikkelissa, miten isän vanhempainvapaan jälkeen pidettävissä olevan kiintiön käyttö on kehittynyt viime vuosina, erityisesti vuoden 2013 uudistuksen jälkeen. Käytämme jatkossa tästä isän vanhempainvapaan jälkeen käytettävissä olevasta vapaasta nimitystä isän kiintiövapaa. Selvitämme lisäksi isän kiintiövapaan käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä vuonna 2016 syntynyttä lapsi-ikäluokkaa koskevan rekisteriaineiston pohjalta. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on selvittää sitä, missä määrin isien tai äitien sosioekonomiset resurssit – koulutus, sosiaalinen asema tai tulot – ovat yhteydessä isän vanhempainvapaakiintiön käyttöön. Vuonna 2016 syntyneiden lasten isien vapaiden käyttöä seurataan koko sen ajan, jonka isät ovat oikeutettuja käyttämään kiintiövapaataan eli vuoden 2018 loppuun.

Isien vanhempainvapaat ja vuoden 2013 uudistus

Vaikka valtaosassa Euroopan maita perheille on tarjolla vanhempainvapaata, jonka äidit ja isät voivat jakaa keskenään haluamallaan tavalla, on isien osallistuminen perhevapaiden pitämiseen lisääntynyt hitaasti (OECD 2019a; 2019b). Sukupuolineutraalit perhevapaat ovat osoittautuneet riittämättömiksi purkamaan sukupuolittuneita käytäntöjä pienten lasten hoidossa, ja yhä useammassa maassa isille on osoitettu oma jakso vanhempainvapaasta (Eydal & Rostgaard 2016; Karu & Tremblay 2017; Moss & Deven 2015, OECD 2019a).

Muista Pohjoismaista poiketen Suomessa on sukupuolten tasa-arvon rinnalla korostettu voimakkaasti perheiden valinnanvapautta lastensa hoitoratkaisuissa (Haataja 2016; Salmi & Lammi-Taskula 2016; Salmi & Närvi 2017a). Perhevapaiden uudistamisessa tämä on näkynyt ristiriitaisina tavoitteina: samalla kun on haluttu lisätä isien osallistumista lisäämällä isälle osoitettua vanhempainvapaata, on toisaalta haluttu pitää kiinni vapaasti isien ja äitien kesken jaettavista perhevapaista, jotka käytännössä ovat vahvistaneet sukupuolittunutta työnjakoa lastenhoidossa. Vanhempien kesken vapaasti jaettava vanhempainvapaajakso (äitiysvapaan jälkeen pidettävä 6,3 kuukauden mittainen vapaajakso) on esimerkiksi usein lähtökohteisesti pidetty ”äidille kuuluvana” oikeutena, eikä sen tasaisempaan jakamiseen ole nähty tarvetta luoda erillisiä kannustimia. Alle 3-vuotiaan lapsen hoitamiseksi tarkoitettu kotihoidon tuki on samoin periaatteessa tarjolla kummalle tahansa vanhemmista, mutta tuen saajista yli 90 prosenttia on naisia (Haataja 2016; Haataja & Juutilainen 2014).

Isän vapaiden uudistamisella on Suomessa ollut ainakin kaksi selvää tavoitetta: vahvistaa isän osallistumista lasten hoitoon ja edistää naisten asemaa työmarkkinoilla perhevapaiden tasaisemman jaon myötä (Haataja 2016; Salmi & Närvi 2017a). Vaikka ns. isäkuukausi otettiin käyttöön Suomessa vuonna 2003, vasta vuoden 2013 uudistuksen myötä suomalaisisät saivat täysin samankaltaisen, ehdoista vapaan oikeuden isän vanhempainvapaakiintiöön kuin isät muissa Pohjoismaissa. Vuoden 2013 uudistuksessa isälle osoitetun kiintiön käytön ja vanhempainvapaan välinen kytkös poistettiin, eli isän ei enää tarvinnut pitää jaettavan vanhempainvapaan kahta viimeistä viikkoa voidakseen pitää kiintiövapaan. Käytännössä tämä tarkoitti monen perheen kohdalla sitä, että isän oli mahdollista pitää kiintiövapaansa ilman että äidin tarvitsi luopua vanhempainvapaan viimeisistä viikoista.

Isälle vanhempainvapaan jälkeen kiintiöidyn jakson maksimipituus pysyi vuodesta 2003 vuoteen 2010 asti samana (24 arkipäivää¹, mukaan lukien 12 päivää vanhempainvapaata, joka isän oli pidettävä ansaitakseen oikeuden isäkuukauteen). Vuonna 2010 isälle osoitettu jakso piteni 12 arki-

¹ Arkipäiviin luetaan vanhempainpäiväraha-etuuksissa mukaan myös lauantai, eli esim. 6 arkipäivän vapaa tarkoittaa käytännössä 1 viikon vapaata.

päivällä, yhteensä 36 päivään. Vuoden 2013 uudistus ei tuonut isälle lisäpäiviä, mutta samassa yhteydessä entinen isyysvapaa – äitiys- tai vanhempainvapaan aikana pidettävä enintään kolmen viikon vapaa (18 arkipäivää) – liitettiin osaksi uutta isyysvapaata. Isät saivat mahdollisuuden siirtää myös nämä päivät pidettäväksi vasta vanhempainvapaan jälkeen. Tämän seurauksena vanhempainvapaan jälkeen pidettävien kiintiöpäivien maksimumäärä nousi 54:ään (noin 9 vk, 2,2 kk). Tästä vähennetään ne päivät, jotka isä pitää yhtä aikaa äidin kanssa äitiys- tai vanhempainvapaan aikana. Isät, jotka eivät asu yhdessä lapsen äidin kanssa, saivat oikeuden isyysvapaaseen vasta maaliskuussa 2017.

Kotihoidon tuen käytön yleisyys on tuonut lisähaasteita isän vapaiden käytölle. Monet äidit jatkavat ansiosidonnaiselta vapaalta suoraan kotihoidon tuelle (Haataja & Juutilainen 2014), ja isän vapaajakson sijoittaminen äidin vapaiden väliin on koettu hankalaksi (Lammi-Taskula ym. 2017). Samalla kotihoidon tuen ajallinen rinnakkaisuus isän vapaan kanssa on voinut tarjota isille ”luvan” jättää käyttämättä oma vapaansa, jos äiti on joka tapauksessa suunnitellut hoitavansa lasta kotona jonkin aikaa kotihoidon tuen turvin. Vuoden 2013 uudistus lisäsi isien mahdollisuutta käyttää isyysvapaansa joustavammin. Isän vapaan voi nyt siirtää käytettäväksi aina siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 2 vuotta, kun aiemmin siirtomahdollisuus ulottui lapsen 1,5 ikävuoteen. Tämä on voinut kannustaa useampia isiä sijoittamaan vapaansa äidin kotihoidon tuen jatkeeksi.

Vaikka entinen, tavallisimmin lapsen syntymän yhteydessä pidetty enintään kolmen viikon isyysvapaa on nyt osa uutta isyysvapaata, on näiden kahden isälle osoitetun vapaan erottaminen tärkeää. Syntymän yhteydessä pidettävän isän vapaan pääasiallinen tarkoitus on ollut auttaa äitiä synnytyksen jälkeen ja antaa isälle mahdollisuus olla yhtä aikaa kotona äidin ja vastasyntyneen kanssa. Useimmat isät ovat käyttäneet tätä syntymän yhteydessä pidettävää isyysvapaata (Saarikallio-Torp & Haataja 2016). Vanhempainvapaan jälkeen pidettävän isän vapaan (aikaisemmin nk. isäkuukausi) tavoite on sen sijaan kokonaan toinen: sen avulla on pyritty vahvistamaan isän itsenäistä hoivavastuuta lapsesta sekä edistämään äitien nopeampaa paluuta työmarkkinoille. Tämä isälle osoitettu jakso rinnastuu myös muissa Pohjoismaissa käytössä oleviin isäkuukausiin (vanhempainvapaajaksoihin, jotka vain isä voi käyttää).

Toimeentuloon ja perheen talouteen liittyvillä tekijöillä on keskeinen merkitys sille, miten perheet jakavat lasten hoivavelvollisuuksia isien ja äitien kesken. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että pienituloiset tai alempiin sosiaaliluokkiin kuuluvat isät käyttävät muita isiä harvemmin perhevapaata (Lammi-Taskula ym. 2017; Lappegård 2008; Saarikallio-Torp & Haataja 2016; Sigurdardóttir & Garðarsdóttir 2018). Pienituloisuuden yhteys vähäisempään isyysvapaan käyttöön voi liittyä siihen, ettei isällä ole työsuhdetta, josta jäädä vapaalle. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa vanhempainvapaatuksia maksetaan kuitenkin vähintään minimimääräisinä myös niille, joilla ei ole työsuhdetta. Vanhempainpäiväraha voi myös perustua edeltävään työttömyyskorvaukseen tai opintotukeen. Minimipäivärahan tai esimerkiksi työttömän peruspäivärahan perusteella maksettavan vanhempainpäivärahan taso on kuitenkin verraten matala, ja työttömät isät saattavat mieluummin hoitaa lasta työttömyyskorvauksen varassa kuin nostaa matalampaa isyysrahaa varsinkin silloin, kun nopeaa työllistymistä uuteen työhön pidetään epätodennäköisenä.

Myös äidin toimeentulon tai työmarkkina-aseman on havaittu olevan yhteydessä siihen, miten isät käyttävät vapaitaan. Pienituloisten, osa-aikatyötä tekevien tai työttömien tai muusta syystä ei-työssä olevien äitien puoliset jättävät muita herkemmin vapaat käyttämättä (Lammi-Taskula ym. 2017; Lappegård 2008; Reich 2011; Saarikallio-Torp & Haataja 2016). Jos äiti on jo kotona työttömyyden tai muun synn vuoksi, isän kotona olo lasta hoitamassa ei ehkä tunnu niin tärkeältä tai muutoin mahdolliselta. Pienetkin notkahdukset tuloissa merkitsevät näissä talouksissa isompaa lovea toimeentuloon kuin niissä talouksissa, joissa äiti palaa työhön isän jäädessä vapaalle.

Taloudellisten tekijöiden rinnalla myös kulttuuriset ja asenteelliset tekijät vaikuttavat siihen, miten isät osallistuvat perhevapaiden käyttöön. THL:n ja Kelan vuonna 2013 toteuttaman noin 2-vuotiaiden lasten vanhemmille suunnatun Perhevapaat 2013 -väestökyselyn perusteella näkemys pienen lapsen hoidon kuulumisesta luontevammin äidille vähensi isän vapaiden käyttöä. Isät myös jättivät vapaat useammin käyttämättä, jos he uskoivat pitkän töistä poissaolon olevan hankalaa järjestää. (Lammi-Taskula ym. 2017.) Koulutetut vanhemmat ovat muita valmiimpia jakamaan lastenhoitovastuuta ja kannattavat muita runsaammin isän itsenäiseen hoivavastuuseen kannustavia

politiikkaratkaisuja (Miettinen & Rotkirch 2012; Salmi & Närvi 2017b). Aikaisemmissa tutkimuksissa onkin varsin yhtenevästi tullut esiin koulutuksen vahva yhteys isän perhevapaiden käyttöön: korkeammin koulutetut isät tai korkeammin koulutettujen äitien puoliset pitävät perhevapaita muita useammin (Lammi-Taskula ym. 2017; Lappegård 2008; Reich 2011; Saarikallio-Torp & Haataja 2016). Yhteys näyttää myös säilyvän, vaikka näiden perheiden muita parempi tulotaso huomioitaisiin (Lappegård 2008).

Aineisto

Tutkimuksessa käytettävä aineisto on poimittu Kelan rekisteritiedoista. Aineiston muodostavat ne vuosina 2006–2016 syntyneiden lasten vanhemmat, joille on maksettu vanhempainpäivärahaa vuosien 2006–2018 aikana. Lapsen isää koskevia tietoja täydennettiin väestötietojärjestelmän tiedoilla. Isien vanhempainvapaiden käyttöä seurataan vuoden 2018 loppuun asti. Kyseessä on kokonaisaineisto, sillä se kattaa lähes 99 prosenttia kyseisellä aikavälillä syntyneistä lapsista. Syntyneiden lasten vanhempien tietoihin on yhdistetty vanhempien sosioekonomista asemaa koskevia tietoja Tilastokeskuksesta.

Tätä tutkimusta varten aineistosta rajattiin pois adoptiolasten sekä monikkolasten vanhempia koskevia tietoja (1,9 % äitiys- tai vanhempainrahaa saaneista äideistä), koska vanhempainvapaalainsäädäntö poikkeaa näiden lasten kohdalla muista perheistä. Samasta syystä myös samaa sukupuolta olevien parien tiedot on rajattu pois tutkimusaineistosta. Lisäksi tarkastelusta on poistettu ne isät ja äidit, jotka kuolivat, tai joiden lapsi kuoli ennen lapsen 2. ikävuotta (0,4 %) tai isän tietoja ei löytynyt väestötiedoista (1,9 %).

Tarkastelemme ensin yleisesti isien vanhempainvapaiden käytön kehitystä vuosina 2006–2016 syntyneiden lasten isien kohdalla. Kuvaamme eri vanhempainvapaalajien käyttöä sekä tarkemmin vanhempainvapaan jälkeen pidettävän isän kiintiövapaan käyttöä. Isän kiintiövapaan käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä selvitetään logistisella regressiolla. Tämä tarkastelu koskee vain vuonna 2016 syntyneiden lasten isiä. Isien kiintiövapaan käyttöä seurataan vuoden 2018 loppuun, ts. koko sen ajan, jolloin isä on oikeutettu käyttämään vapaataan eli siihen asti, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta. Demografisten tekijöiden lisäksi

selvitämme koulutuksen, sosiaalisen aseman ja tulojen yhteyttä siihen, käyttääkö isä vanhempainvapaan jälkeistä kiintiötään vai ei, ensin kaikkien isien osalta (Malli I) ja sen jälkeen vain työssäkäyvien vanhempien osalta (Malli II). Sosiaalista asemaa koskevat tiedot samoin kuin tulotiedot koskevat lapsen syntymää edeltävää vuotta. Työssäkäyntitieto perustuu sosiaalista asemaa koskevaan muuttujaan, joten se ei välttämättä anna oikeaa kuvaa vanhempien työtilanteesta siinä vaiheessa, kun isän kiintiövapaan pitäminen tulee ajankohitaiseksi. Tulotietoja on täydennetty vanhemman etuuden perusteena olevilla tuloilla, mikäli verotustiedoista peräisin oleva tulotieto puuttui vanhemmalta.

Tulokset

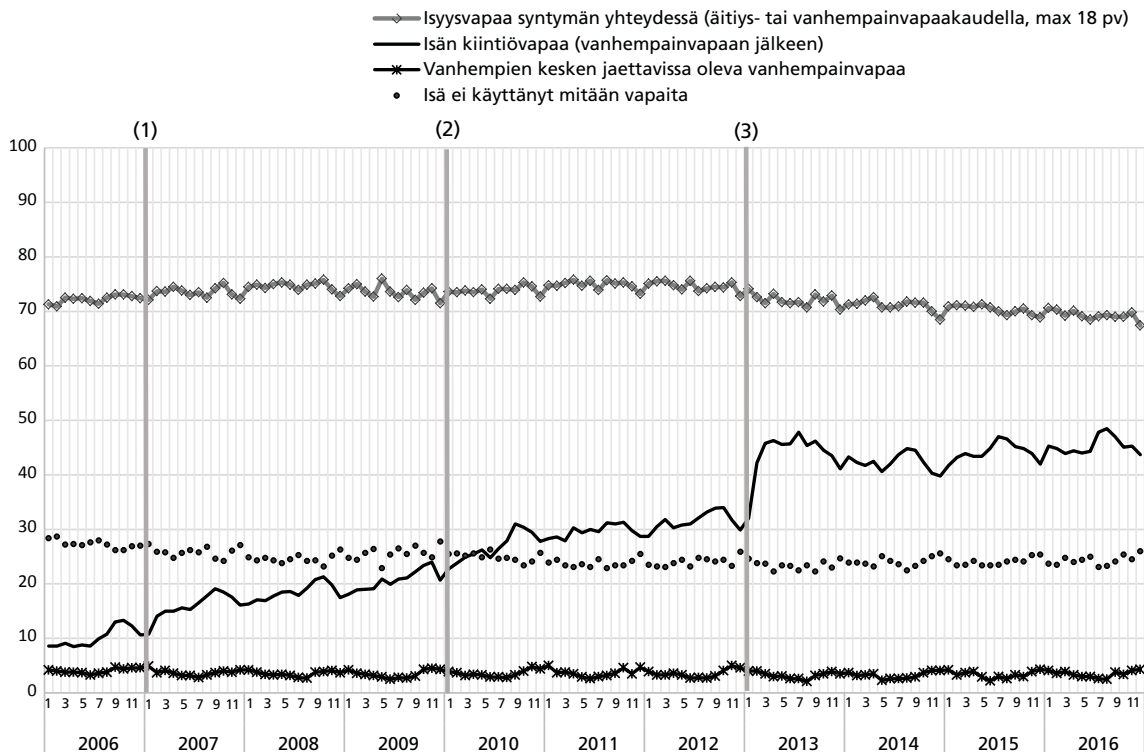
Isien vanhempainvapaiden käyttö

Tarkastelemme ensin isien vanhempainvapaiden käytön kehitystä vuosina 2006–2016 syntyneiden lasten kohdalla. Kuviossa 1 on esitetty eri vanhempainvapaita käyttäneiden isien osuuksia lapsen syntymäajankohdan mukaan.

Valtaosa isistä pitää isyysvapaata lapsen syntymän yhteydessä (äitiys- tai vanhempainvapaan aikana). Tätä enintään 3 viikon pituista lapsen syntymän yhteyteen sijoittuvaa isyysvapaata käyttävien isien osuus pysyi noin 75 prosentissa vuoteen 2013 saakka. Vuonna 2013 tai sen jälkeen syntyneiden lasten isien kohdalla tämän vapaan käyttö on kuitenkin vähentynyt tasaisesti ja vuonna 2016 syntyneiden lasten isistä enää 69 prosenttia käytti isyysvapaataan lapsen syntymän yhteydessä.

Vapaasti jaettavan vanhempainvapaan (noin 6,3 kk) käyttö isien keskuudessa on pysynyt hyvin vähäisenä, noin kolmessa prosentissa koko tarkastelujakson ajan, ja se oli edelleen samalla tasolla vuonna 2016 syntyneiden lasten kohortissa. Vanhempainvapaisiin tehdyt uudistukset eivät ole näkyneet lainkaan tätä vapaata käyttäneiden isien osuuksissa.

Tässä artikkelissa kiinnostuksen kohteena on isälle vanhempainvapaan jälkeen tarjolla olevan kiintiövapaan käyttö. Tämän vapaajakson käyttö on yleistynyt koko seurantajakson ajan. Vuonna 2006 syntyneiden lasten isistä joka kymmenes (10 %) käytti isän kiintiövapaata. Tämän jälkeen jokainen isän vapaisiin 2000-luvulla tehty uudistus näyttää lisänneen kiintiövapaan käyt-

Kuviossa esitetyt isien eri vanhempainvapaiden käyttöosuuksia kuvaavat tiedot eivät ole toisensa poissulkevia, ts. sama isä on voinut käyttää syntymän yhteydessä pidettävää isyysvapaata mutta myös vanhempainvapaan jälkeen pidettävää isyysvapaata ja/tai jaettavaa vanhempainvapaata. Mikäli isä käytti vain isäkuukauden edellyttämän määrän vanhempainvapaata (2 viikkoa vuosina 2003–2012 syntyneiden lasten isillä), häntä ei ole tässä laskettu mukaan jaettavan vanhempainvapaan käyttäjiin.

Isien vapaisiin toteutetut keskeisimmät reformit:

1) 2007: Isän kiintiön (12+12 arkipäivää) käyttö tulee joustavammaksi, isä voi siirtää kiintiön pitämistä aina siihen saakka, kunnes lapsi on 1,5-vuotias.

2) 2010: Isän kiintiö pitenee 2 viikolla (12+24 arkipäivää).

3) 2013: Isän kiintiö irrotetaan vanhempainvapaasta; syntymän yhteydessä, äitiys- ja vanhempainvapaakaudella pidettävä 18 päivän isyysvapaa ja vanhempainvapaan jälkeen pidettävä isyysvapaa yhdistetään 54 arkipäivän mittaiseksi isyysvapaaksi. Isä voi siirtää kiintiönsä pitämistä siihen asti, kunnes lapsi täyttää 2 vuotta.

Kuvio 1. Eri vanhempainvapaita käyttäneiden isien osuudet (%), vuosina 2006–2016 syntyneiden lasten isät lapsen syntymävuoden ja -kuukauden mukaan.

täjiin osuutta. Suurin muutos tapahtui vuonna 2013 tehdyn uudistuksen jälkeen, kun vanhempainvapaan jälkeistä kiintiövapaata käyttäneiden isien osuus nousi yli kymmenen prosenttiyksikköä 32 prosentista (vuonna 2012 syntyneiden lasten isät) 44 prosenttiin (vuonna 2013 syntyneiden lasten isät). Tämän jälkeen isän kiintiövapaan käyttö ei kuitenkaan ole enää lisääntynyt. Vuonna 2016 syntyneiden lasten isistä 45 prosenttia oli käyttänyt isälle kiintiöityä vanhempainvapaan jälkeen pidettävää vapaata. Tai toisinpäin: 55 prosenttia suomalaisisistä ei ole käyttänyt lainkaan isän kiintiövapaata.

Niiden isien osuus, jotka eivät ole käyttäneet mitään vanhempainvapaata, ei edes yhtä aikaa äidin kanssa lapsen syntymän yhteydessä pidettävää 1–3 viikon isyysvapaata, on pysynyt lähes samalla tasolla, vajaassa 25 prosentissa, lähes koko tarkasteluajanjakson. Osuus on jonkin verran korkeampi kuin esimerkiksi Saarikallio-Torpin ja Haatajan (2016) artikkelissa mainittu osuus (20 %). Ero selittyy sillä, että artikkelissa tarkasteltiin vain ensimmäisen lapsen saaneita työssäkäyviä isiä, jotka asuivat lapsen syntymävuonna yhdessä lapsen äidin kanssa.

Taulukko 1. Vanhempainvapaan jälkeen pidettävän isän kiintiövapaan käyttöä kuvaavia tietoja, vuosina 2006–2016 syntyneiden lasten isät.

Kohortti	Isän kiintiövapaan lakisääteinen enimmäispituus*	Vanhempainvapaan jälkeistä kiintiövapaata käyttäneiden isien osuus	Vanhempainvapaan jälkeisen kiintiövapaan kesto, keskiarvo (suluissa mediaani)	Enimmäismäärän käyttäneiden isien osuus kiintiövapaata käyttäneistä	Kiintiövapaata käyttäneistä isistä piti vapaata myös lapsen syntymän yhteydessä
2006	24 pv	10 %	24 (24)	88 %	97 %
2007–2009	24 pv	18 %	23 (24)	85 %	97 %
2010–2012	36 pv	29 %	32 (36)	63 %	96 %
2013–2015	54 pv	44 %	31 (36)	47 %	89 %
2016	54 pv	45 %	31 (36)	43 %	86 %

* Vuoden 2013 jälkeen enimmäispituus sisältää isyysvapaan kokonaisuudessaan, eli äitiys- tai vanhempainvapaakaudella ja sen jälkeen pidettävissä olevan isän vapaan.

Miten isät käyttävät kiintiövapaataan?

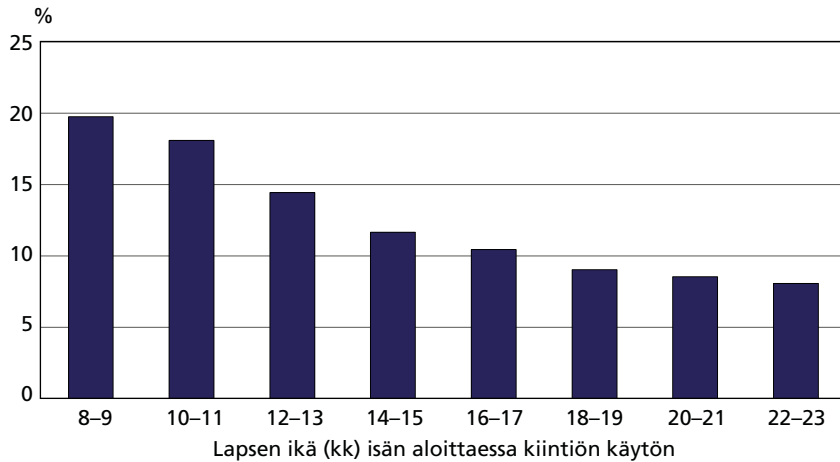
Taulukossa 1 on isän vanhempainvapaan jälkeen pitämisen kiintiövapaan käyttöä kuvaavia tietoja vuosina 2006–2016 syntyneiden lasten isillä. Vuosina 2006–2009 syntyneiden lasten isät pitivät kiintiövapaataan keskimäärin hieman yli 23 päivää, kun enimmäismäärä oli 24 päivää. Toisin sanoen valtaosa niistä isistä, jotka käyttivät tuolloin kiintiötä, piti sen käytännössä täysimääräisesti. Vuosina 2010–2012, jolloin päivien enimmäismäärä oli 36, isien käyttämien päivien keskiarvo jäi runsaaseen 32 päivään.

Vuoden 2013 reformin jälkeen, vuosina 2013–2016 syntyneiden lasten isien kohdalla, käytettyjen kiintiöpäivien keskimäärä on laskenut. Tuoreimmassa, vuonna 2016 syntyneiden lasten kohortissa isät olivat pitäneet vanhempainvapaan jälkeisestä kiintiöstään keskimäärin 31 päivää. Näyttääkin siltä, että samalla kun kiintiötä käyttäneiden isien määrä on kasvanut, pidetyn vapaan kesto on jopa hieman lyhentynyt. Entistä useampi kiintiövapaata käyttävä isä jättää osan kiintiöpäivistään käyttämättä. Vuonna 2016 syntyneiden lasten kohortissa vain 43 prosenttia isille kiintiöityä vapaata käyttäneistä isistä käytti kaikki vanhempainvapaan jälkeen pidettävissä olevat isyysvapaapäivät (kun on huomioitu isän lapsen syntymän yhteydessä pitämät isyysvapaapäivät) – osuus on myös pienempi kuin välittömästi uudistuksen jälkeen vuosina 2013–2015 syntyneiden lasten isien keskuudessa.

Vuoden 2013 uudistuksen yhteydessä lisättiin merkittävästi isän mahdollisuuksia käyttää oma kiintiövapaansa joustavammin. Isät voivat nyt siirtää oman kiintiönsä pidettäväksi ennen kuin lapsi täyttää 2 vuotta, kun aikaisemmin (vuosina 2007–2012 syntyneiden lasten isillä) siirtomahdollisuus ulottui lapsen 1,5-vuotispäivään. Lasta ei tarvitse enää hoitaa kotihoidon tuella vanhempainvapaan päättymisen ja isän vapaan välissä, vaan lapsi voi esimerkiksi osallistua varhaiskasvatukseen. Uuden lapsen syntyminen perheeseen ei myöskään enää leikkaa isän vapaata edellisestä lapsesta kuten aikaisemmin. Tarkastelemme seuraavaksi, millä tavoin isät ovat hyödyntäneet vapaan siirtomahdollisuutta.

Kuviossa 2 on kuvattu vanhempainvapaan jälkeistä isän kiintiövapaata käyttäneet vuonna 2016 syntyneiden lasten isät sen mukaan, missä lapsen ikävaiheessa he aloittivat kiintiövapaan käytön. Lähes 40 prosenttia kiintiötä käyttäneistä isistä aloitti vapaan pitämisen heti tai pian vanhempainvapaan päättymisen jälkeen eli siinä vaiheessa, kun lapsi oli alle 1-vuotias.

Ennen lapsen 1,5-vuotispäivää kiintiövapaansa oli aloittanut kaikkiaan 75 prosenttia kiintiötä käyttäneistä isistä. Siirtomahdollisuuden ulottuminen siihen asti, kun lapsi täyttää 2 vuotta näyttää kuitenkin palvelleen osaa vanhemmista: 25 prosenttia kiintiövapaata käyttäneistä isistä oli ajoittanut vapaan käytön vasta siihen vaiheeseen, kun lapsi oli jo täyttänyt 1,5 vuotta mutta ei vielä 2 vuotta. Tämän aineiston perusteella ei

Kuvio 2. Vanhempainvapaan jälkeistä kiintiövapaata käyttäneiden isien jakauma sen mukaan, missä lapsen ikävaiheessa isä oli aloittanut vapaan käytön (%). Vuonna 2016 syntyneiden lasten isät.

ollut mahdollista selvittää, miten lasta hoidettiin vanhempainvapaan ja isän kiintiövapaan välisenä aikana, eikä sitä, oliko äiti kotona vai työssä samaan aikaan, kun isä oli vapaalla.

Isien vapaiden käyttö näyttää eriytyvän myös lajeittain: kun lähes kaikki vanhempainvapaan jälkeen kiintiövapaata käyttäneistä isistä oli pitänyt vapaata myös lapsen syntymän yhteydessä vuosina 2006–2012 syntyneiden lasten kohdalla, osuus oli laskenut 86 prosenttiin vuonna 2016 syntyneiden lasten isillä. Osin synnä voi olla vuoden 2013 uudistuksen tuoma mahdollisuus siirtää aiemmin lapsen syntymän yhteydessä pidettävät isyysvapaan päivät pidettäväksi myöhemmin vanhempainvapaan jälkeen.

Isän kiintiövapaan käyttöön yhteydessä olevat tekijät

Seuraavaksi tarkastelemme, mitkä tekijät ovat yhteydessä isän kiintiövapaan käyttöön (taulukko 2). Tulokset perustuvat logistiseen regressioanalyysiin, jossa selitettävänä oli se, oliko isä käyttänyt vanhempainvapaan jälkeen pidettävää kiintiövapaata vai ei. Yli 1:n olevat arvot kertovat siitä, että tähän ryhmään kuuluvat isät käyttivät runsaammin isän kiintiövapaata referenssiluokkaan kuuluviin isiin verrattuna (referenssiluokassa arvo on 1), ja alle 1:n olevat arvot päinvastaista. Analyysit koskevat tuoreimpia, vuonna 2016 syntyneiden lasten isiä, joiden kiintiövapaan käyttöä on seurattu vuoden 2018 loppuun saakka. Tulokset esitetään ensin kaikille vuonna 2016 syntyneiden

lasten isille (Malli I) ja sen lisäksi vain työssäkäyvien vanhempien osalta (Malli II). Liitetaulukossa 1 (ks. www.julkari.fi) esitetään taustamuuttujien jakaumat aineistossa sekä vakioimattomat isän kiintiövapaan käyttäjien osuudet.

Isän iällä ei näytä olevan suoraviivaista yhteyttä kiintiövapaan käyttöön. Vähiten kiintiötä käyttivät iältään nuorimmat tai vanhimmat isät. Isän nuori ikä vähensi kiintiövapaan käyttöä tulotasosta tai työtilanteesta riippumatta. Naimisissa olevat isät käyttivät kiintiövapaata runsaammin kuin ne isät, jotka elivät avoliitossa lapsen äidin kanssa. Vähiten kiintiövapaata käyttivät ne isät, jotka eivät asuneet yhdessä lapsen äidin kanssa.²

Lapsen sukupuolella ei ole merkitystä isän kiintiövapaan käytölle, mutta sen sijaan lapsen järjestysnumerolla on. Esikoislasten isät käyttivät kiintiövapaata runsaammin kuin muut isät, ja vapaan käyttö väheni edelleen, jos lapsi oli isälleen jo kolmas tai sitä seuraava. Kaupungeissa asuvat isät käyttivät lähtökohtaisesti kiintiövapaata useammin kuin muualla asuvat, mutta kun koulutus ja sosiaalinen asema vakioitiin, osoittautui, että harvaan asutulla maaseudulla asuvat isät käyttivät muita runsaammin isän kiintiövapaata. Maaseudulla ja pienemmillä paikkakunnilla asuvista isistä suurempi osa kuin kaupungeissa asuvista isistä toimii yrittäjinä tai maanviljelijöinä, jotka puolestaan

² Vuonna 2017 voimaan tullut uudistus, jossa myös äidistä erillään asuvat isät saivat oikeuden isyysvapaaseen, ei vielä koskenut tähän aineistoon kuuluvia isäiä.

Taulukko 2. Vanhempainvapaan jälkeen pidettävän isän kiintiövapaan käyttöön yhteydessä olevat tekijät. Vuonna 2016 syntyneiden lasten isät. Logistinen regressioanalyysi, ristitulo-suhteet (OR, odds ratio) ja 95 % luottamusvälit. N = 47 872 (kaikki, Malli I) ja N = 31 150 (molemmat vanhemmat työssäkäyviä, Malli II).

	Malli I • Kaikki		Malli II • Työssäkäyvät	
	OR	95 LV	OR	95 LV
Isän ikä				
-19	0,68	(0,47–0,98)	0,34	(0,11–1,02)
20–24	0,89	(0,81–0,97)	0,80	(0,71–0,90)
25–29 (ref.)	1		1	
30–34	1,02	(0,96–1,08)	1,06	(0,99–1,13)
35–39	0,95	(0,89–1,01)	1,00	(0,93–1,08)
40+	0,81	(0,75–0,87)	0,88	(0,80–0,96)
Vanhempien äidinkieli				
Molemmat kotimaankielisiä (ref.)	1		1	
Äiti kotim.,kielinen-isä vieraskielinen	0,69	(0,61–0,77)	0,62	(0,54–0,72)
Äiti vieraskielinen-isä kotim.kielinen	0,84	(0,75–0,95)	0,84	(0,72–0,98)
Molemmat vieraskielisiä	0,56	(0,51–0,62)	0,54	(0,47–0,62)
Siviilisääty				
Naimisissa	1		1	
Avoliitto	0,88	(0,84–0,92)	0,91	(0,87–0,96)
Ei asu parisuhteessa lapsen äidin kanssa*	0,14	(0,12–0,16)	0,16	(0,13–0,20)
Asuinpaikka				
Maaseutumainen kunta	1,11	(1,03–1,19)	1,15	(1,05–1,26)
Taajaan asuttu kunta (ref.)	1		1	
Kaupunkimainen kunta	1,03	(0,97–1,09)	1,05	(0,99–1,13)
Lapsen sukupuoli				
Poika (ref.)	1		1	
Tyttö	1,02	(0,98–1,06)	1,01	(0,96–1,06)
Lapsen järjestys (isälle)				
Esikoinen (ref.)	1		1	
2. lapsi	0,74	(0,71–0,78)	0,73	(0,69–0,77)
3. lapsi tai sitä seuraava	0,56	(0,53–0,59)	0,54	(0,51–0,58)
Isän koulutus				
Perusaste tai ei tietoa	0,79	(0,74–0,85)	0,81	(0,84–0,88)
Keskiaste (ref.)	1		1	
Alin/alempi korkea-aste	1,24	(1,17–1,32)	1,22	(1,13–1,30)
Ylempi korkea-aste	1,44	(1,33–1,55)	1,37	(1,25–1,51)
Äidin koulutus				
Perusaste tai ei tietoa	0,74	(0,68–0,80)	0,79	(0,71–0,88)
Keskiaste (ref.)	1		1	
Alin/alempi korkea-aste	1,59	(1,51–1,68)	1,63	(1,54–1,73)
Ylempi korkea-aste	2,23	(2,09–2,38)	2,35	(2,18–2,54)
Isän tuloviidennes				
I (alin tuloviidennes)	0,53	(0,49–0,57)	0,63	(0,57–0,70)
II	0,85	(0,80–0,91)	0,87	(0,81–0,94)
III (ref.)	1		1	
IV	1,19	(1,12–1,27)	1,16	(1,08–1,24)
V (ylin tuloviidennes)	1,05	(0,98–1,12)	1,03	(0,95–1,11)
Isän sosiaalinen ryhmä				
Ylempi toimihenkilö (ref.)	1		1	
Alempi toimihenkilö	1,19	(1,11–1,28)	1,19	(1,10–1,28)
Työntekijä	1,06	(0,99–1,14)	1,04	(0,96–1,12)
Yrittäjä	0,51	(0,47–0,56)	0,47	(0,42–0,52)
Maanviljelijä	0,92	(0,78–1,10)	0,81	(0,68–0,98)
Työtön	0,62	(0,56–0,68)	--	
Opiskelija	0,76	(0,67–0,87)	--	
Muu tai tieto puuttuu	0,67	(0,60–0,76)	--	
Äiti				
Työelämässä (ref.)	1		--	
Työtön	0,68	(0,64–0,73)	--	
Opiskelija	0,88	(0,81–0,96)	--	
Muu ei-työssä	0,76	(0,69–0,85)	--	

* Siviilisääty päätelty lapsen äidin siviilisäädyn ja lapsillisän yksinhuoltajakorotuksen perusteella.

käyttävät isän vapaata muita ryhmiä harvemmin. Vastaavasti korkeasti koulutettujen isien osuus on kaupungeissa suurempi.

Maahanmuuttajataustalla on vaikutusta isän kiintiövapaan käyttöön. Mikäli isän tai äidin äidinkieli oli jokin muu kuin kotimainen kieli (suomi, ruotsi tai saame), käyttivät isät harvemmin kiintiövapaata kuin jos kumpikin vanhemmista oli kotimaankielinen. Kaksikielisissä perheissä isät käyttivät vapaata runsaammin silloin, kun isä oli kotimaankielinen. Kokonaan maahanmuuttajataustaisissa perheissä (sekä isä että äiti muunkielisiä) kiintiövapaan käyttö oli vähäisintä. Isän maahanmuuttajatausta vaikutti vielä voimakkaammin silloin, kun tarkasteltiin työssäkäyviä vanhempia.

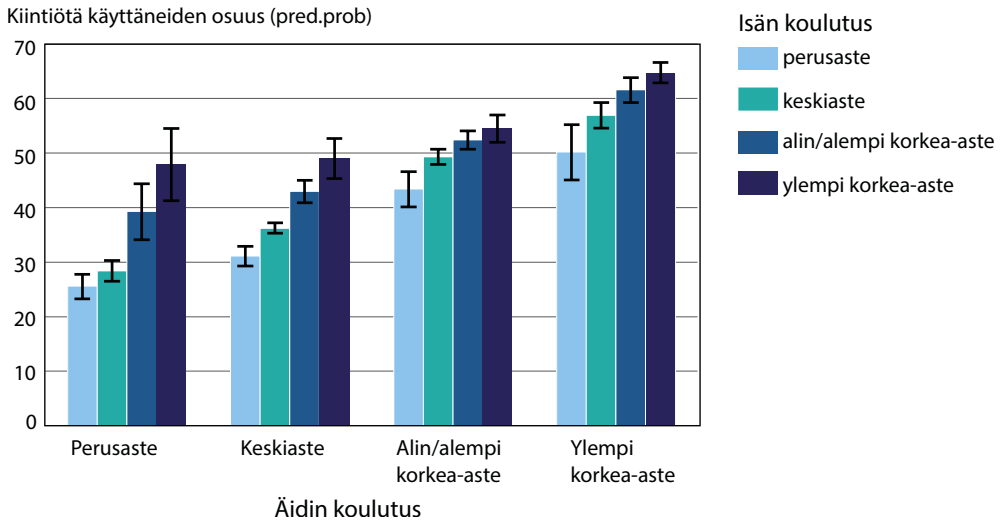
Tämän artikkelin yhtenä kiinnostuksen kohteena oli tarkastella sosioekonomisia eroja kiintiövapaan käytössä. Isän ja äidin koulutusta koskevan tiedon lisäksi aineistossa on tieto heidän sosiaalisesta asemastaan ja ansiotuloistaan. Äidin sosiaalista asemaa koskeva tieto on luokiteltu neljään luokkaan sen mukaan, oliko äiti työllinen (= äidin sosiaalinen asema ylempi tai alempi toimihenkilö, työntekijä, maanviljelijä tai yrittäjä) tai oliko hän opiskelemassa tai työttömänä lapsen syntymää edeltävän kalenterivuoden lopussa. Luokka ”Muu” sisältää ne äidit, joille ei ollut tietoa sosiaalisesta asemasta. Malleissa on lisäksi tarkasteltu vain isän ansiotuloja. Äidin ansiotulojen yhteyttä isän kiintiövapaan käyttöön tarkasteltiin erillisessä mallissa (ei näytetä taulukossa), ja sen tuloksista raportoidaan erikseen.

Isän pienituloisuus tai työvoiman ulkopuolella olo vähensivät kiintiövapaan käyttöä. Tulojen kasvaessa kiintiövapaata käyttäneiden isien osuus kasvoi aina toiseksi ylimpään tuloviidennekseen asti. Suurituloisimpien isien kohdalla kiintiövapaata käyttävien isien osuus kääntyi kuitenkin laskusuuntaan, eikä kiintiövapaan käyttö tässä ryhmässä enää eronnut keskituloisten isien vapaan käytöstä. Kun mallissa tarkasteltiin äidin tuloviidenneksiä isän tulojen sijasta (ei esitetä taulukossa 2), äidin tulotason kohoaminen vaikutti isän kiintiövapaan käyttöön suoraviivaisemmin, ja suurituloisimpaan tuloviidennekseen kuuluvien äitien puoliset käyttivät eniten kiintiövapaata. Isän ja äidin tulojen yhteys isän kiintiövapaan käyttöön säilyi lähes samana, vaikka tarkasteluun otettiin vain työssäkäyvien vanhempien taloudet (Malli II). Ero pienituloisimpaan ryhmään ja keskituloiseen ryhmään kuuluvien isien välillä kapeni kuitenkin hieman.

Myös isän sosiaalisella asemalla oli vaikutusta: eniten kiintiövapaata käyttivät alempiin toimihenkilöihin kuuluvat isät ja vähiten yrittäjinä toimivat isät. Sosiaalista asemaa koskeva tieto sisälsi myös tiedon siitä, oliko vanhempi työtön tai muusta syystä työvoimaan kuulumaton. Isän kiintiövapaan käyttö oli selvästi vähäisempää työttömänä tai muusta syystä työvoiman ulkopuolella olevien isien keskuudessa. Opiskelijaisät käyttivät jonkin verran runsaammin kiintiövapaata kuin työttömät isät. Myös äidin työmarkkina-asema vaikutti isän kiintiövapaan käyttöön. Jos äiti oli työttömänä tai muusta syystä työvoiman ulkopuolella, isät käyttivät muita isiä harvemmin isälle kiintiöityä vapaata.

Koska sosiaalista asemaa koskeva tieto on peräisin lapsen syntymää edeltävän vuoden lopusta, se ei kerro isän (tai äidin) työmarkkinatilanteesta siinä vaiheessa, kun vanhempainvapaa päättyy, ja isän kiintiövapaan käyttö tulee ajankohtaiseksi. Aiemmin työttömänä olleet eivät siis välttämättä olleet työttömiä enää tässä vaiheessa. Kun lapsen syntymävuotta edeltävän vuoden tiedon sijasta käytettiin työmarkkina-asematietoa lapsen syntymävuodelta, vähensi isän työttömyys vielä selvemmin kiintiövapaan käyttöä (tulokset saatavissa kirjoittajilta).

Mitä korkeampi koulutus isällä tai äidillä oli, sitä todennäköisemmin isä käytti hänelle kiintiöityä vapaata. Äidin korkea koulutus ennakoikin kuitenkin isän kiintiövapaan käyttöä voimakkaammin kuin isän koulutus. Kuviossa 3 on kuvattu ennustetut todennäköisyydet isän kiintiövapaan käyttöön isän ja äidin koulutuksen yhdistelmäluokissa (interaktio). Jos äidillä oli ylempi korkeakoulututkinto ja isällä vähintään keskiasteen tutkinto, isistä lähes 60 prosenttia oli pitänyt kiintiövapaata (tähän koulutusyhdistelmään kuuluvien perheiden osuus vuonna 2016 syntyneiden lasten kohortissa oli 17 %). Niissäkin talouksissa, joissa isällä oli korkeintaan perusasteen koulutus ja äidillä ylempi korkeakoulututkinto, puolet isistä oli käyttänyt kiintiövapaata. Muita vähäisempää kiintiövapaan käyttöä oli sen sijaan niissä perheissä, joissa isällä tai äidillä oli korkeintaan perusasteen koulutus. Kiintiövapaata käyttäneiden isien osuus oli pienin (26–28 %) silloin, kun äidillä oli korkeintaan perusasteen koulutus ja isällä perusasteen tai keskiasteen koulutus (näiden perheiden osuus aineistossa oli 13 %).

Mallissa mukana samat muuttujat kuin taulukon 2 analyysissä sekä äidin ja isän koulutuksen yhdysvaikutus.

Kuvio 3. Vanhempainvapaan jälkeistä kiintiövapaata käyttäneiden isien osuudet äidin ja isän koulutuksen mukaisissa ryhmissä, vuonna 2016 syntyneet lapset (ennustetut todennäköisyydet ja 95 %:n luottamusvälit).

Pohdinta

Isien osallistuminen perhevapaiden käyttöön on erilaisista kannustimista huolimatta lisääntynyt Suomessa varsin hitaasti. Vapaiden epätasapainoista jakaantumista isien ja äitien välillä on pidetty ongelmallisena toisaalta naisten työmarkkina-aseman, toisaalta isien vanhemmuuden toteuttamisen kannalta. Tasa-arvoisempaa jakaantumista on pyritty edistämään tarjoamalla isille vanhempainvapaisiin omia jaksoja, joita ei voi siirtää äidille.

Suomessa isälle kiintiöity vanhempainvapaan jakso otettiin ensimmäistä kertaa käyttöön vuonna 2003, vaikkakin kiintiön käyttö edellytti aluksi sitä, että äiti luopui isän hyväksi vanhempainvapaan kahdesta viimeisestä viikosta. Isän kiintiövapaan pituutta on sen jälkeen pidennetty ja sen käyttöä on joustavoitettu (Haataja 2016; Salmi & Närvi 2017a). Vasta vuodesta 2013 alkaen isälle osoitettu 2,2 kuukauden pituinen jakso (nyk. koko jaksoa kutsutaan isyysvapaaksi) on ollut täysin itsenäinen isän oikeus, joka ei enää riipu äidin pitämistä vapaista.

Perhevapaiden uudistamisen tavat kertovat siitä, minkälaista ja keiden isien vanhemmuutta järjestelmillä tuetaan. Viime aikaiset perhevapaiden uudistamista koskevat mallit ja ehdotukset ovat keskeisiltä osin koskeneet juuri isille suunnatun vapaajakson kehittämistä; valtaosassa ehdotuksia isälle osoitettua vapaajaksoa halutaan kasvattaa (Salmi 2017). Kummallekin vanhemmalle osoitetut itsenäiset jaksot vahvistavat ajatusta siitä, että vanhemmuus kuuluu sekä isälle että äidille. Sekä kansainvälinen että kotimainen tutkimus on osoittanut, että kiintiöt ovat olleet tehokas keino lisätä isien osallistumista vanhempainvapaiden pitämiseen.

Jokainen isän vanhempainvapaisiin tehty uudistus on lisännyt isien pitämiä vapaita. Vuoden 2013 reformin myötä kiintiövapaata käyttäneiden isien osuus kasvoi runsaasta 30 prosentista 44 prosenttiin. Tämän jälkeen kehitys näyttää kuitenkin pysähtyneen, sillä vuonna 2016 syntyneiden lasten isistä lähes sama osuus, 45 prosenttia, oli käyttänyt vanhempainvapaan jälkeen pidettävää isän kiintiövapaata. Samanaikaisesti kiintiövapaata käyttäneiden isien pitämien vapaapäivien keskimäärä on pienentynyt ja entistä pienempi joukko

isistä käyttää isälle osoitetun vapaan täysimääräisesti. Suurempi osa isistä on siis ryhtynyt käyttämään kiintiövapaata, mutta samalla vapaan käyttö on muuttunut heterogeenisemmäksi. Osin kyse voi olla järjestelmään liittyvistä jäykkyyksistä, jotka käytännössä estävät vapaiden täysimääräisen käytön joidenkin isien kohdalla. Esimerkiksi kiintiövapaan jakaminen useampaan eri jaksoon on rajoitettua, ja osa isistä on voinut epähuomiossa jakaa vapaansa liian moneen jaksoon, eikä siten ole voinut käyttää kaikkia tarjolla olevia päiviä.

Kiintiövapaan kasvaneesta suosiosta huolimatta sosioekonomiset erot vapaan käytössä ovat suuria. Korkea koulutustaso, suuremmat tulot tai hyvä sosiaalinen asema ennustivat runsaampaa isän kiintiövapaan käyttöä, ja pienituloisuus tai työttömyys vastavuoroisesti vähensivät kiintiövapaan käyttöä. Tulokset isän (ja äidin) sosioekonomisen aseman vahvasta yhteydestä isän vapaiden käyttöön ovat siten samansuuntaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa havaitut (Lammi-Taskula 2008; Lappegård 2008; Reich 2011; Saarikallio-Torp & Haataja 2016; Sigurdardóttir & Garðarsdóttir 2018).

Kiintiöpolitiikoiden mahdollisuus ohjata äitien ja isien perhevapaaratkaisuja näyttääkin olleen Suomessa rajallista. Isien vanhempainvapaisiin tehdyistä uudistuksista huolimatta suuri joukko isii ei käytä isälle osoitettua vapaata. Samalla perheiden välinen eriarvoisuus on voinut kasvaa, jos isälle osoitettuja vapaita käyttää vain osa perheitä. Voi olla, että äidin kotihoidon tuen ja isän kiintiövapaan yhteensovitus koetaan joustavuuden lisääntymisestä huolimatta edelleen hankalaksi. Isälle osoitetun vapaan käyttö on voinut törmätä paitsi käytännön myös asenteellisiin esteisiin: ne näyttävät tarjoavan välineitä niille perheille, joissa äidin työmarkkinaorientaatio on lähtökohtaisesti vahva, ja joissa moderni ”hoivaajaisä-ideologia” saa vastakaikua isissä (kts. Brandth & Kvanne 2016; Eerola 2015). Toisaalta myös työpaikkojen ”asenneilmaston” merkitys isien osallistumiselle perhevapaiden käyttöön on suuri (kts. Närvi 2017). Jos isien kiintiövapailla on ajateltu vaikutettavan työpaikkojen asenteisiin ja käytäntöihin, niin näyttää siltä, että tähän tavoitteeseen ei olla ainakaan vielä täysin päästy.

Jommankumman vanhemman työttömyys vähensi isän kiintiövapaan käyttöä merkittävästi. Kun pienituloisuus ja matala koulutustaso ovat yhteydessä vähäisempään kiintiövapaan käyttöön myös työssäkäyvien vanhempien perheissä, on syytä isien osallistumattomuuteen haettava myös muualta kuin vanhempien työttömyydestä. Vaikka isälle osoitettu vapaa on nykyään Suomessa jo hyvin samankaltainen kuin isän vanhempainvapaajaksot muissa Pohjoismaissa, on maiden välillä myös eroja. Vapaan ajalta maksettava korvaustaso on Suomessa selvästi matalampi kuin muissa Pohjoismaissa, ja vaikka korvaustasolle on näissä maissa asetettu katto, raja tulee vastaan vasta melko korkeissa tuloryhmissä. Lisäksi esimerkiksi Ruotsissa työnantajat maksavat useilla aloilla palkkaa tai erotuspalkan myös isien vapaiden ajalta, kun Suomessa palkanmaksu koskee usein vain muutamaa isyysvapaan viikkoa. (Miettinen 2017.) Todellinen tai oletettu toimeentulon lasku vähentää osaltaan isien mielenkiintoa vapaiden käyttöön.

Hoivavastuun tasaisempi jako isien ja äitien kesken näyttää toteutuvan hitaasti. Kiintiövapaan kasvaneesta suosiosta huolimatta isät käyttävät kaikista vanhempainrahapäivistä (äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaapäivät yhteenlaskettuna) vain 10 prosenttia, selvästi vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa (Miettinen 2017). On myös huomionarvoista, että joustomahdollisuuksista ja isän itsenäisestä oikeudesta huolimatta 55 prosenttia suomalaisista ei käytä lainkaan isän vanhempainvapaan jälkeistä kiintiövapaata. Ongelmallista on myös se, että vapaan käyttö on vahvasti sidottu perheen tulo- ja koulutustasoon. Samalla aikaisempaa suurempi osa isistä jättää käyttämättä isyysvapaata lapsen syntymän yhteydessä. Isien vanhempainvapaiden käytön lisääntyminen on myös koskenut vain isälle kiintiöityä vapaata, sillä vapaasti jaettavan vanhempainvapaan käyttö on edelleen harvinaista isien keskuudessa. Vain noin kolme prosenttia isistä on jäänyt pidemmälle (vapaasti jaettavalle) vanhempainvapaalle ja lähes joka neljäs isä ei käytä mitään vanhempainvapaata, ei edes lapsen syntymän yhteydessä pidettävää isän vapaata.

KIRJALLISUUS

- Brandth, Berit & Kvande, Elin (2016) Parental leave and classed fathering practices in Norway. In Guðny Björk Eydal & Tine Rostgaard (eds.) *Fatherhood in the Nordic welfare states. Comparing care policies and practice*. Bristol: Policy Press, 121–140.
- Duvander, Ann-Zofie & Johansson, Mats (2012) What are the effects of reforms promoting fathers' parental leave use? *Journal of European Social Policy* 22 (3), 319–330.
- Eerola, Petteri (2015) Hoivaisuus kulttuurisena valtavirtana. Katsaus suomalaisten miesten isyyskertomuksiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (4), 414–419.
- Eydal, Guðny Björk & Rostgaard, Tine (2016) Introduction. In Guðny Björk Eydal & Tine Rostgaard (eds.) *Fatherhood in the Nordic welfare states. Comparing care policies and practice*. Bristol: Policy Press, 1–51.
- Geisler, Esther & Kreyenfeld, Michaela (2019) Policy reform and fathers' use of parental leave in Germany: The role of education and workplace characteristics. *Journal of European Social Policy* 29 (2), 273–291.
- Haas, Linda & Allard, Karin & Hwang, Philip (2002). The impact of organizational culture on men's use of parental leave in Sweden. *Community, Work & Family* 5 (3), 319–342.
- Haas, Linda & Rostgaard, Tine (2011) Fathers' rights to paid parental leave in the Nordic countries: consequences for the gendered division of leave. *Community, Work & Family* 14 (2), 177–195.
- Haataja, Anita (2016) Pieniä ja suuria reformeja pienten lasten perheille suunnatuissa perhevapaissa ja -etuuksissa. Teoksessa Anita Haataja & Ilpo Airio & Miia Saarikallio-Torp & Maria Valaste (toim.) *Laulu 573566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Helsinki: Kela, 36–79.
- Haataja, Anita & Juutilainen, Vesa-Pekka (2014) Kuinka pitkään lasten kotihoitoa? Selvitys äitien lastenhoitojaksoista kotona 2000-luvulla. *Työpapereita* 58/2014. Helsinki: Kela.
- Hämäläinen, Ulla & Takala, Pentti (2007) Miksi kaikki isät eivät käytä perhevapaita? *Talous & Yhteiskunta* 35 (3): 36–43.
- Karu, Marre & Tremblay, Diane-Gabrielle (2017) Fathers on parental leave: an analysis of rights and take-up in 29 countries. *Community, Work & Family* 21 (3), 344–362.
- Lammi-Taskula, Johanna (2008) Doing fatherhood: Understanding the gendered use of parental leave in Finland. *Fathering* 6 (2), 133–142, 144–148.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna & Närvi, Johanna (2017) Isien perhevapaat. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Närvi (toim.) *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 105–134.
- Lappegård, Trude (2008) Changing the gender balance in caring: Fatherhood and the division of parental leave in Norway. *Population Research and Policy Review* 27, 139–159.
- Miettinen, Anneli (2017) Kolme myyttiä perhevapaista. Pohjoismaiden vanhempainvapaat vertailussa. Helsinki: Agenda.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012). Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. *Katsauksia e 42*. Helsinki: Väestöliitto Väestötutkimuslaitos.
- Moss, Peter & Deven, Fred (2015) Leave policies in challenging times: reviewing the decade 2004–2014. *Community, Work & Family* 18 (2), 137–144.
- Närvi, Johanna (2014) Äidit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivaihanteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (5), 543–552.
- Närvi, Johanna (2017) Teoksessa Minna Salmi & Johanna Närvi (toim.) *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 135–185.
- OECD Family Database (2019a) Trends in leave entitlements around childbirth. <http://www.oecd.org/els/family/database.htm> (PF2.5) (luettu 15.9.2019)
- OECD Family Database (2019b) Use of childbirth-related leave benefits. <http://www.oecd.org/els/family/database.htm> (PF2.2) (luettu 10.6.2019)
- Reich, Nora (2011) Predictors of fathers' use of parental leave in Germany. *Population Review* 50 (2), 1–22.
- Repo, Katja (2012) Lasten kotihoiton tuen merkitykset käyttäjien arjessa. Teoksessa Jorma Sipilä & Minna Rantalaiho & Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) *Rakastettu ja vihattu kotihoiton tuki*. Tampere: Vastapaino, 111–150.
- Saarikallio-Torp, Miia & Haataja, Anita (2016) Isien vanhempainvapaiden käyttö on yleistynyt. Ketkä isistä vapaita käyttävät ja ketkä eivät? Teoksessa Anita Haataja & Ilpo Airio & Miia Saarikallio-Torp & Maria Valaste (toim.) *Laulu 573566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Helsinki: Kela, 80–115.
- Salmi, Minna (2017) Perhevapaakeskustelu etenee: kotihoiton tuesta lastenhoiton järjestelmän uudistamiseen. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Närvi (toim.) *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 229–253.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2016). Policy goals and obstacles for fathers' parental leave in Finland. Teoksessa Guðny Björk Eydal & Tine Rostgaard (toim.) *Fatherhood in the Nordic welfare states. Comparing care policies and practice*. Bristol: Policy Press, 303–324.
- Salmi, Minna & Närvi, Johanna (2017a) Johdanto. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Närvi (toim.) *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 8–35.
- Salmi, Minna & Närvi, Johanna (2017b) Pienten lasten vanhempien mielipiteet perhevapaiden kehittämisestä vuonna 2013. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Närvi (toim.) *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 213–228.
- Sigurdardóttir, Heida Maria & Garðarsdóttir, Ólöf (2018) Backlash in gender equality? Fathers' parental leave during a time of economic crisis. *Journal of European Social Policy* 28 (4), 342–356.

ENGLISH SUMMARY

Anneli Miettinen & Miia Saarikallio-Torp: Trends and socioeconomic differences in the use of father's parental leave quota (Isälle kiintiöidyn vanhempainvapaan käyttö ja sen taustatekijät)

In this article we investigate trends in fathers' use of parental leave, focusing on the father's quota and the 2013 parental leave reform. The data are drawn from Kela's administrative registers, covering children born in 2006–2016 and following the take-up of parental leaves until 2018. The Nordic countries have been forerunners in introducing non-transferable leaves for fathers, yet there remains a marked gender imbalance in parental leave usage. Since its introduction in Finland in 2003, the father's quota has been extended and made more flexible. In the 2013 reform, the father's quota was made completely independent of mother's consent. Currently, the father's quota is 2.2 months, of which three weeks can be taken around childbirth.

The proportion of fathers using the quota has steadily increased, most markedly after the 2013 reform. Among children born in 2016, 45% of fathers used father's parental leave quota. However, the mean

duration of the quota has not increased and the proportion of fathers who use the maximum number of days has decreased. Fathers who use no parental leave at all has remained steadily at around 25%, and fathers using shared parental leave has been consistently low at around 3%. Socioeconomic and demographic disparities in the use of the father's quota are notable. Using logistic regression, we show that well-educated fathers, or fathers with well-educated partners, are more likely to use the father's quota. Income is positively related with the take-up of the quota, although fathers in the highest income quintile are less likely to use the quota compared with the second highest group. Fathers with an immigrant background, or fathers with such partners, are less likely to use the quota. Our results suggest that in order to further improve the take-up of the father's quota, more attention must be given to factors related to non-use among families coming from lower social strata.

Keywords: parental leaves, fathers, father's quota, Finland.